

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad:	14 Mai 2026
Pwnc:	Diweddariad Archwilio Mewnol
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 MarcJones@ynysmon.llyw.cymru
Awdur yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg MarionPryor@ynysmon.llyw.cymru
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae cylch gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn gosod dyletswydd benodol ar y pwyllgor i oruchwyllo trefniadau archwilio mewnol y cyngor fel rhan o'i ddyletswyddau deddfwriaethol, dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011. (3.4.8.10.1) Mae gofyn i'r pwyllgor ystyried y diweddariadau ar waith archwilio mewnol yn cynnwys canfyddiadau allweddol, materion sy'n achosi pryder, ymatebion rheolwyr a'r camau sydd wedi eu cymryd o ganlyniad i waith archwilio mewnol. Gofynnir i'r pwyllgor ystyried crynodebau o adroddiadau archwilio mewnol penodol fel y gofynnwyd, gan gynnwys effeithlonrwydd rheoliadau mewnol a bydd yn monitro gweithrediad camau a gytunwyd arnynt. (3.4.8.10.10) Mae'r adroddiad hefyd yn cyflawni gofynion y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang (sector cyhoeddus y DU) newydd, sy'n cael eu mandadu o 1 Ebrill 2025 ac maent yn cynnwys Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang (GIAS) yr IIA a'r Nodyn Gweithredu: Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang sector cyhoeddus y DU a Chod Ymarfer CIPFA ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol mewn Llywodraeth Leol yn y DU . Mae hefyd yn cyd-fynd â'r arferion sy'n cael e hargymell ar gyfer goruchwyllo archwilio mewnol, fel y nodir yn Natganiad Sefyllfa CIPFA: Pwyllgorau Archwilio mewn Awdurdodau Lleol a'r Heddlu 2022 .	

1. Cyflwyniad

- 1.1 Mae Safon 11.3 y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang (GIAS) yn gofyn i'r prif swyddog archwilio rannu canlyniadau gwasanaethau archwilio mewnol gyda'r bwrdd ac uwch reolwyr yn rheolaidd ac ar gyfer pob gweithgaredd. Yn ychwanegol at hyn, mae Safon 15.1 yn gofyn i'r prif swyddog archwilio rannu'r cyfathrebiad olaf gyda'r rheiny a all sicrhau bod y canlyniadau'r cael eu hystyried yn briodol.
- 1.2 Mae'r adroddiad hwn yn diweddarar y pwyllgor, fel y mae'r sefyllfa ar 28 Ebrill 2026, ar yr archwiliadau a gwblhawyd ers y diweddariad diwethaf ar 21 Ionawr 2026, llwyth gwaith presennol archwilio mewnol a'n blaenoriaethau ar gyfer y tymor byr a chanolig wrth symud ymlaen.

2. Argymhelliad

- 2.1 Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ystyried:
 - canlyniad gweithgareddau Archwilio Mewnol,
 - y sicrwydd a ddarparwyd a'n
 - blaenoriaethau wrth symud ymlaen.

Diweddariad Archwilio Mewnol

Mai 2026

Marion Pryor BA MA CMIIA CPFA ACFS

Pennaeth Archwilio a Risg

Cynnwys

Crynodeb o Waith Sicrwydd a Gwblhawyd ers y Diweddariad Diwethaf	1
Systemau Ariannol - Rheoli Trysorlys	2
Systemau Ariannol - y Gyflogres	2
Rheoli Risg Strategol - Diogelu (YM10) - Adolygiad Cyntaf	3
Grantiau Cyfleusterau i'r Anabl - Ail Adolygiad Dilynol	3
Rheolaeth Ariannol	4
Gwaith ar y Gweill	4
Camau Gweithredu sy'n Weddill	5
Blaenoriaethau	5
Blaenoriaethau yn y Tymor Byr/Canolig	5
Blaenoriaethau yn y Tymor Hwyt	5

Crynodeb o Waith Sicrwydd a Gwblhawyd ers y Diweddariad Diwethaf

Mae'r adran hon yn rhoi trosolwg o'r adroddiadau sicrwydd a gwblhawyd ers y cyfarfod ym mis Chwefror 2025, gan gynnwys y radd sicrwydd gyffredinol a nifer y materion/risgiau/cyfleoedd a godwyd.

Rydym wedi cwblhau **pum** darn o waith sicrwydd yn ystod y cyfnod, ac maent wedi'u crynhoi isod. Ceir trafodaeth fwy manwl arnynt yn ddiweddarach yn yr adroddiad:

Teitl	Lefel Sicrwydd	Critigol	Sylweddol	Cymedrol
Systemau Ariannol - Rheoli Trysorlys	Sylweddol	0	0	1
Systemau Ariannol - y Gyflogres	Rhesymol	0	0	5
Rheoli Risg Strategol - Diogelu (YM10) - Adolygiad Dilynol Cyntaf	Rhesymol	0	0	4
Grantiau Cyfleusterau i'r Anabl - Ail Adolygiad Dilynol	Cyfyngedig	0	0	3
Rheolaeth Ariannol	Rhesymol	0	0	3

Systemau Ariannol - Rheoli Trysorlys

Sicrwydd Sylweddol	Materion / Risgiau / Cyfleoedd	
	0	Critigol
	0	Sylweddol
	1	Cymedrol

Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol a ganlyn:

A oes gan y cyngor drefniadau Rheoli Trysorlys effeithiol ar waith i sicrhau bod ei lefelau benthycu yn ddarbodus a fforddiadwy, bod ganddo lif arian parod i gwrdd â gwariant dydd i ddydd yn rhwydd, a bod arian dros ben yn cael ei fuddsoddi'n ddiogel, gan sicrhau'r enillion ariannol gorau posib, yn unol â'r codau a gofynion deddfwriaethol a rheoleiddiol?

Daeth yr archwiliad i'r casgliad bod y swyddogaeth Rheoli Trysorlys yn gweithredu yn unol â fframwaith rheoli gadarn ac yn cydymffurfio â chod ymarfer CIPFA ar Reoli Trysorlys a Chod Darbodus CIPFA. Mae'r trefniadau llywodraethu yn gadarn ac mae'r ffaith bod y cyngor yn rhoi blaenoriaeth i ddiogelwch a hylifedd dros gynhyrchu incwm yn adlewyrchu ei ymagwedd ofalus tuag at risg.

Mae gweithgareddau buddsoddi a benthycu yn parhau i fod â risg isel, ac mae'r cyngor a dderbynnir gan ymgynghorydd trysorlys y cyngor yn cefnogi hyn. Mae'r contract ymgynghori wrthi'n cael ei adolygu ar hyn o bryd. Mae cyllido cyfalaf yn dilyn egwyddorion darbodus, drwy grantiau, arian refeniw a benthycu drwy'r BBGC. Mae gwybodaeth trysorlys yn cael ei chadw ar nifer o wahanol systemau, ac mae'n briodol trosglwyddo gwybodaeth i daenlenni ond rhaid cael tystiolaeth glir sy'n dangos bod hynny wedi cael ei gymeradwyo.

Mae dyletswyddau'n cael eu rhannu'n effeithiol er bod y tîm yn fach. Mae cofnodion yn cael eu gwirio'n annibynnol ac mae gwahaniad clir rhwng rolau. Mae'r rôl Cyfrifydd Cyfalaf yn cael ei chyflawni gan un unigolyn ond drwy ailstrwythuro a gwella gweithdrefnau bydd modd lleihau'r ddibyniaeth ar yr unigolyn hwnnw.

At ei gilydd, mae'r adolygiad yn gadarnhaol, gydag un cam cymedrol a dau welliant blaenoriaeth isel, ond nid yw'r rhain yn effeithio ar y farn sicrwydd 'Sylweddol'.

Systemau Ariannol - y Gyflogres

Sicrwydd Rhesymol	Materion / Risgiau / Cyfleoedd	
	0	Critigol
	0	Sylweddol
	5	Cymedrol

Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol a ganlyn:

A oes gan y cyngor drefniadau Rheoli Trysorlys effeithiol ar waith i sicrhau bod staff yn cael eu talu'n gywir ar yr adeg gywir, bod cofnodion ariannol ynglŷn â chyflogau, tâl a didyniadau yn gywir a bod prosesau'n gweithredu yn unol â'r gofynion deddfwriaethol perthnasol?

Mae'r Gyflogres yn gweithredu'n effeithiol, ac mae staff yn cael eu talu'n gywir ac ar amser. Fodd bynnag, nid oes digon o wydnwch gan fod y swyddogaeth, fwy neu lai, yn llwyr ddibynnol ar Reolwr Cyflogres ac un uwch swyddog. Drwy gynyddu capasiti, cadarnhau cyfrifoldebau a moderneiddio prosesau gellir sicrhau sefydlogrwydd tymor hir a lleihau'r risg gweithredol.

Mae ansawdd y data a fewnbynnir y tu hwnt i reolaeth y Tîm i raddau helaeth, ac mae ysgolion yn dal i ddefnyddio taflenni amser papur sy'n cynyddu'r risg o wallau ac yn cynyddu'r llwyth gwaith. Bwriedir symud i system electronig ym mis Ebrill 2026 ond dim ond y Rheolwr Cyflogres sy'n ymwneud â'r gwaith hwn.

Mae'r dogfennau'n hen ac nid oes gweithdrefnau ffurfiol ar gyfer taliadau trydydd parti. Trwy ddiweddarau dogfennau gellid sicrhau cysondeb a lleihau'r tebygolrwydd o wallau.

Mae prosesau'n bodoli ar gyfer adennill gordaliadau, ond nid yw'r Polisi Gordaliadau wedi cael ei gyhoeddi gan nad yw'r undebau addysg wedi ei gymeradwyo. Dylid rhoi blaenoriaeth i gymeradwyo'r polisi'n ffurfiol er mwyn lliniaru'r risgiau cyfreithiol ac ymarferol.

Er bod pum mater cymedrol wedi cael ei nodi, at ei gilydd mae'r canlyniadau'n bositif. Yn sgil y sicrwydd a gafwyd yn dilyn yr archwiliad diweddar o systemau ariannol a gwaith archwilio parhaus, gallwn ddarparu lefel 'Resymol' o sicrwydd.

Rheoli Risg Strategol - Diogelu (YM10) - Adolygiad Cyntaf

Sicrwydd Rhesymol	Materion / Risgiau / Cyfleoedd	
	0	Critigol
	0	Sylweddol
	4	Cymedrol

Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol a ganlyn:

A yw rheolwyr wedi mynd i'r afael â'r 'Materion / Risgiau' a godwyd yn ein hadroddiad 'Rheoli Risg Strategol - Diogelu YM10', a gyhoeddwyd ym mis Ionawr 2024, oedd yn darparu Sicrwydd Rhesymol mewn perthynas â llywodraethiant, rheoli risg a rheolaeth fewnol o'r maes?

Mae'r gwasanaeth wedi gwneud cynnydd clir o ran cryfhau'r trefniadau'r diogelu trwy wella effeithiolrwydd y Swyddogion Adolygu a Diogelu Annibynnol. Mae gwelliannau allweddol yn cynnwys codi pryderon gyda Bwrdd Diogelu Gogledd Cymru ynglŷn â'i drefniadau archwilio, penodi Rheolwr Gwasanaeth ac Arweinydd Ymarfer newydd, creu rota ar gyfer y Swyddogion Adolygu a Diogelu Annibynnol ar gyfer cadeirio Cynadleddau Amddiffyn Plant ac Adolygiadau Plant sy'n Derbyn Gofal, a diweddarau'r risgiau strategol i adlewyrchu'r pwysau ar y gweithlu.

Mae'r materion sy'n weddill yn parhau i dderbyn sylw. Mae cyfarfodydd goruchwyllo a chyfarfodydd tîm yn cael eu cynnal yn rheolaidd erbyn hyn, er bod salwch diweddar wedi effeithio ar allu'r tîm bach i gwrdd ag amserlenni statudol, ac nid yw'r Panel Rhiantu Corfforaethol bellach yn derbyn adroddiadau ffurfiol ynglŷn â pherfformiad Swyddogion Adolygu a Diogelu Annibynnol. Mae'r polisi goruchwyllo a'r broses datrys anghydfodau'n cael eu hadolygu ar hyn o bryd i sicrhau cysondeb ar draws y Gwasanaethau Oedolion a Phlant.

At ei gilydd, mae ein hadolygiad yn gadarnhaol. Mae'r ddau fater a godwyd yn ystod yr archwiliad gwreiddiol wedi cael eu datrys, ac mae cynnydd yn cael ei wneud gyda'r pedwar mater sydd yn weddill. Mae'r gwasanaeth wedi dangos ei fod wedi ymdrechu'n galed i wella effeithiolrwydd y Swyddogion Diogelu ac Adolygu Annibynnol - un o'r rheolaethau allweddol ar gyfer y risg diogelu YM10 - ac mae'r lefel sicrwydd yn parhau i fod yn '**Rhesymol**'. Trwy barhau i fonitro'r camau gweithredu sydd yn weddill yn fewnol gallwn sicrhau eu bod yn cael eu cwblhau.

Grantiau Cyfleusterau i'r Anabl - Ail Adolygiad Dilynol

Sicrwydd Cyfyngedig	Materion / Risgiau / Cyfleoedd	
	0	Critigol
	0	Sylweddol
	3	Cymedrol

Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol a ganlyn:

A yw rheolwyr wedi mynd i'r afael â'r 'Materion / Risgiau / Cyfleoedd' a godwyd yn ein hadroddiad ar 'Weinyddu Grantiau Cyfleusterau i'r Anabl', a gyhoeddwyd ym mis Ebrill 2024 ac a oedd yn darparu lefel Gyfyngedig o sicrwydd ynglŷn â llywodraethiant, rheoli risg a rheolaeth fewnol o'r maes?

Mae'r cyngor wedi gwneud rhywfaint o gynnydd o ran cryfhau ei drefniadau ar gyfer Grantiau Cyfleusterau i'r Anabl. Fodd bynnag, araf iawn fu'r cynnydd gyda'r materion sy'n weddill o'r archwiliad gwreiddiol, ac mae'r prif wendidau'n dal i beri risg.

Mae adrodd ar berfformiad wedi gwella, a bydd data cyswllt cyntaf yn cael ei gynnwys yn y cerdyn sgorio yn 2026. Nid oes trefniadau wedi cael eu rhoi ar waith i ddilysu data Dangosyddion Perfformiad Allweddol yn annibynnol. Mae rheolaethau wedi cael eu cryfhau drwy ehangu'r defnydd o'r system P2P, ac nid oes unrhyw daliadau dyblyg newydd wedi cael eu canfod, fodd bynnag mae taliad dyblyg hanesyddol yn parhau'n anghyflawn ac ni chafodd gweithdrefnau safonol eu dilyn wrth geisio ei adennill.

Mae gwendidau gweinyddol yn parhau. Mae'r gronfa ddata ganolog ar gyfer Grantiau Cyfleusterau i'r Anabl yn dal i fod yn anghyflawn. Nid yw wedi cael ei gysoni â'r data ariannol ac mae hyn eisoes wedi achosi gwallau yn yr wybodaeth a ddarparwyd i'r Gwasanaethau Cyfreithiol. Mae hyn yn peri risgiau'n gysylltiedig â phridiannau tir anghywir neu phridiannau tir nad oes modd eu gorfodi.

O'r pedwar mater sydd yn weddill, mae un wedi cael ei ddatrys ac mae'r tri mater risg cymedrol ar waith. Oherwydd y cynnydd araf ac oedi wrth gael gafael ar wybodaeth mae'r raddfa sicrwydd yn parhau i fod yn '**Gyfyngedig**'. Bwriedir cynnal adolygiad dilynol pellach ym mis Medi 2026 i gadarnhau bod y gwelliannau wedi cael eu gweithredu'n llawn a'u bod yn effeithiol.

Rheolaeth Ariannol

Sicrwydd Rhesymol	Materion / Risgiau / Cyfleoedd	
	0	Critigol
	0	Sylweddol
	3	Cymedrol

Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn allweddol a ganlyn:

A oes trefniadau effeithiol ar waith gan y cyngor ar gyfer rheoli cyllidebau, llunio rhagolygon ariannol a monitro perfformiad er mwyn cynorthwyo i reoli gostyngiad amser real mewn cyllid a sicrhau ei fod yn parhau i gyflawni ei flaenoriaethau a darparu gwasanaethau o ansawdd?

Mae trefniadau'r cyngor yn gweithredu'n effeithiol, ac mae llywodraethiant gadarn ac adroddiadau rheolaidd i gefnogi'r trefniadau hynny. Mae adroddiadau monitro cyllidebau chwarterol i'r Pwyllgor Gwaith a'r Tîm Arweinyddiaeth yn golygu bod amrywiadau'n cael eu dadansoddi mewn modd tryloyw, ac mae gwaith craffu annibynnol gan y Panel Sgriwtini Adnoddau yn helpu i sicrhau atebolrwydd. Mae'r cyngor wedi sicrhau tanwariant cyffredinol cyson yn y gyllideb refeniw, ond mae rhai cyllidebau sy'n cael eu harwain gan y galw, megis gofal cymdeithasol, yn parhau i fod â risg uchel.

Mae'r rolau a chyfrifoldebau ar gyfer dyrannu cyllidebau wedi cael eu diffinio'n glir, ac mae perfformiad ariannol wedi'i ymgorffori o fewn y fframwaith rheoli perfformiad ehangach. Ar lefel gwasanaeth, mae'r tîm cyfrifyddiaeth yn monitro cyllidebau'n rheolaidd, ac yn darparu cyngor a chymorth. Mae'r tîm hefyd yn goruchwylio cyllidebau risg uwch yn agos. Yn ôl yr adborth a dderbyniwyd gan ddeiliaid cyllidebau mae cydweithio agos rhwng gwasanaethau a'r adran gyllid.

Mae'r meysydd i'w gwella yn cynnwys darparu hyfforddiant wedi'i dargedu ar gyllidebau ar gyfer swyddogion y mae cyfrifoldeb wedi'i ddirprwyo iddynt, cryfhau'r broses o dracio gweithredoedd cyfarfodydd y Panel Sgriwtini Adnoddau ac ystyried opsiynau i wella gwybodaeth monitro ariannol, megis dashfyrdau mwy hygyrch, i gefnogi staff heb gefndir cyllid.

At ein gilydd roedd yr adolygiad yn gadarnhaol ac rydym wedi darparu sicrwydd 'Rhesymol'.

Gwaith ar y Gweill

Mae'r gwaith canlynol ar y gweill ar hyn o bryd:

Maes	Rheswm dros yr Archwiliad	Cam
Rheoleiddio ac Economaidd	Ymchwiliad	Gwaith Maes
Archwiliad TG: Rheoli Asedau TG	Cofrestr Risgiau Strategol (YM3)	Wedi'i ohirio tan 2026-27 ar gais y Prif Swyddog Digidol
Cyllid Gofal Cymdeithasol Oedolion Asesiadau Ariannol - Gofal Preswyl a Nyrsio	Adolygiad Dilydol Cyntaf	Gwaith Maes
Rheoli'r Risg Diogelu: Athrawon Llanw	Cofrestr Risgiau Strategol (STR0003)	Adroddiad drafft
Rhaglenni Addysg Gynnar a Grantiau Gofal Plant	Adolygiad Dilydol Cyntaf	Gwaith Maes
Systemau Ariannol - Credydwy	AM Blaenoriaeth Strategol 2025-26	Adroddiad drafft
Tystysgrifau Cronfa Ysgolion	AM Blaenoriaeth Strategol 2025-26	Adroddiad drafft
Rheolaeth Ariannol Mewn Ysgolion	AM Blaenoriaeth Strategol 2025-26	Pennu Cwmpas
Diogelwch TGCh mewn Ysgolion Uwchradd	Y Gofrestr Risgiau Strategol (YM	Adroddiad drafft

Camau Gweithredu sy'n Weddill

Mae gwaith yn mynd rhagddo i gefnogi gwasanaethau i fynd i'r afael â'r holl 'Faterion / Risgiau / Cyfleoedd' a godwyd, a rhoi'r holl gamau gweithredu sy'n weddill ar waith.

Mae adroddiad cynhwysfawr ar yr holl 'Faterion / Risgiau / Cyfleoedd' yn cael ei gyflwyno ar wahân i'r cyfarfod hwn yn unol â chais y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

Blaenoriaethau

Blaenoriaethau yn y Tymor Byr/Canolig

Mae ein gwaith presennol i'w weld yn yr adran Gwaith ar y Gweill yn gynharach yn yr adroddiad. Mae'r Strategaeth Archwilio Mewnol ar gyfer 2025-26 wrthi'n cael ei chwblhau. Mae digon o waith wedi cael ei gwblhau i alluogi'r Pennaeth Archwilio i ddarparu barn archwilio flynyddol a bydd adroddiad yn cael ei gyflwyno i'r pwyllgor yn ei gyfarfod ym mis Mehefin 2026.

Mae'r gwaith ymgynghori yn parhau ar Strategaeth Archwilio Mewnol 2026-27, a fydd hefyd yn cael ei chyflwyno i'r cyfarfod ym mis Mehefin 2026.

Mae gwaith yn parhau ar Strategaeth Atal Twyll, Llwgrwobrwyo a Llygredd 2025-2028 a bydd Adroddiad Blynyddol Twyll, Llwgrwobrwyo a Llygredd 2025-26 yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor ym mis Gorffennaf 2026 i adrodd ar gynnydd y strategaeth.

Blaenoriaethau yn y Tymor Hwyr

Mae'r gwaith o weithredu gofynion y Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang newydd yn Sector Cyhoeddus y DU yn parhau.

Mae'r Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) wedi lansio Pecyn Cymorth Asesu Cydymffurfiaeth sy'n ymgorffori Nodyn Cymhwysio a Chod Ymarfer CIPFA ar gyfer Llywodraethu Archwilio Mewnol yn Llywodraeth Leol y DU ynghyd â'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang (GIAS).

Rydym hefyd wedi cwblhau dadansoddiad o'r bylchau pan ddaeth y Safonau i rym, ac fe wnaethom adrodd i'r pwyllgor ym mis Gorffennaf 2025. Yn ystod 2026-27 byddwn yn cwblhau asesiad cydymffurfiaeth fel y gall y cyngor fod yn hyderus ein bod yn cydymffurfio â'r GIAS yn Sector Cyhoeddus y DU.